

ները, ու թէ որ խանութներու կամ վաճառանոցներու մէջ իրենց ախորժելի բան մը տեսնեն՝ տակն ու վրայ կրնեն, խանութպաններն ալ սիրով կը թողուն որ ուզածնին ընեն։ Եւ Պրահայի ցուլերը նուիրած են մասնաւորապէս հնդկաստանցոց իրեք մեծ կուռքերէն ամենէն կատաղիին, որ Սիւա կ'ըսուի. ու կարծեն թէ ան կուռքը ասոնց վրայ կը հեծնի. ուստի եզան տրուած պատիւը՝ անոր վրան հեծնողին կ'երթայ կ'ըսեն. թէ պէտեւ իրենց համար ալ կը քործածեն երբեմն ան սուրբ ըսուած կենդանին։ Լորջանիկ կը սեպուի ան հնդկաստանցին՝ որ Վանգէս գետին մէջ եզան մը պոչէն բռնած խղզուի ու հոգին տայ. վասն զի ան ատենը անտարակուսելի է որ շիտակ հնդկաստանի գրախտը կ'երթայ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ղեմարաններու վրայ ընդհանուր տեղեկութիւն։

ՍԱՐԴՍ ընկերական ու հաղորդական բնութիւն չունենար նէ՝ խիստ քիչ կը յառաջանար գիտութեանց ու արհեստից մէջ. վասն զի իւրաքանչիւր մարդու կարողութիւնը զատ զատ առնելով՝ գրեթէ ոչինչ է. իսկ շատ մարդկանց խորհուրդը և ոյժը մէկտեղ որ գան՝ շատ զօրաւոր բան կ'ըլլայ։ Եւ որ երկու տեսակ փորձն ալ ինչուան հիմա խիստ աղէկ տեսնուած է. այսինքն որ ազգին մէջ որ մարդիկ իրարու խորհուրդ հարցընել չունին՝ ան ազգը առաջ չէ գնացած. իսկ ուր որ մարդիկ սովորութիւն ըրեր են իրենց միտքը կամ գիտութիւնը և կամ փորձը մէկմէկու ալ հաղորդելու, անկարծելի յառաջագի մութիւն մը ունեցեր են ամէն բանի մէջ։ Եւ ահա Եւրոպացւոց քաղաքականութեանը, ուսումնականութեանը

թեանը և արհեստներուն ծաղկելուն մեծ պատճառը աս բանս է. այսինքն այլեայլ ուսումնական և արհեստական ընկերութեանց շատութիւնը. ինչպէս անոր ներհակ՝ Եւրոպացւոց ալ ետ մնալուն մեծ պատճառ է՝ այսպիսի ընկերութիւններ չունենալը։

Օրինազան ընկերութեանց վրայ խօսիլը ուրիշ ատենի պահելով, հոս համառօտ մը յիշենք ան ուսումնական ընկերութիւնները, որ սովորական դարձած բաւով մը Ղեմարան կ'ըսուին, ու եւրոպական լեզուներով Լեարեթա կամ Լեարեթա։

Շատ տեսակ Ղեմարաններ հաստատուած են Եւրոպայի մէջ՝ գրեթէ ամէն տեսակ ուսման և արհեստներու համար։ Գլխաւորներն են Ղեմարան գեղարուեստից, գիտութեանց, բնաբանութեան, աստուածաբանութեան, բժշկականութեան, և այլն։ Եւ Ղեմարաններէն ոմանք տարին մէկ անգամ մը միայն կը բացուին. այսինքն տարւոյն որոշ մէկ ատենին մէջ նոյն ազգին երեւելի ուսումնականները տէրութեան թոյլտուութեամբ մէկ քաղաք մը կը ժողվին, ու հոն իրենց համար պատրաստուած տեղ մը այլեայլ նիւթերու վրայ խորհուրդ կ'ընեն, իրարու հետ կը վիճին խօսելով ու գրուածքներով, ու ժողովքը լմննալէն վերջը ան ժողովքին մէջ խօսուած ճառերը կը հաւաքեն ու կը տպեն։ Եւ տեսակ ժողովքներուն օգուտն ու պատմութիւնը իմանալ ուզողը կրնայ առջի տարուան Քաղմավէպին 189 երեսը տեսնել՝ Պատուայի ժողովքին պատմութեանը մէջ։

Բայց սովորական Ղեմարանները տարւոյն մէջ ամէն ամիս և կամ ամէն շաբաթ կը հաւաքուին ու հոն խորհուրդ կ'ընեն։ Եւ ոնց վրայ սկիզբէն քիչ մը տեղեկութիւն տանք։

Եւ Ղեմարանը Լեմարանի մէջ հաստատուեր է. Լեարեթա անուանով մարդուն մէկը զարդարուն պարտեզ մը ունենալով, մէջը ըմբիշները

վարժութիւն կ'ընեն եղեր : Եւ որ մա-
հուրն էն վերջը շատ անգամ Սոկրատ
իրեն աշակերտներովը ան պարտէզը
կ'երթայ եղեր՝ ուսումնական բանե-
րու վրայ խօսելու : Եւ սովորութիւնը
աւելի յաճախեց Պլատոն՝ Սոկրատայ
աշակերտը , և ասկէ պղատոնական
փիլիսոփայութիւնը ակադեմական ալ
ըսուեցաւ : Եւ այն պատճառաւ բոլոր
ուրիշ փիլիսոփայական ընկերութիւ-
ներուն ալ սկսան ակադեմիա զուրցել ,
ինչպէս Երգեսիղայոսի Պողեմոնի աշ-
կերտին հետեւողներուն , Կարնէադէ-
սին և ուրիշ փիլիսոփայից հետեւող-
ներուն : Եւ յայտնով երկար ատեն
գնացին աս ձեմարանները , ինչուան
որ իրենց հետեւողները կամ խիստ քիչ
ցան , և կամ բոլորովին պակսեցան :

Սորեքտասաներորդ դարուն ատե-
նը երբոր Խալապուդ մէջ գրականու-
թիւնը սկսաւ ծաղկիլ , ասով իրենք
առջինը եղան որ աս նոր տեսակ ձեմա-
րանները հաստատեցին : Եւ որնք ան
աստիճան ծաղկեցան Խալապի մէջ ,
որ ոմանք կ'ըսեն թէ 1725^ն ատեննե-
րը 600 ձեմարան կայ եղեր՝ գրեթէ
ամէն երեւելի քաղաք . շատ տեղ ալ ին-
չուան ութ տասը հատ : Եւ որնք մէջ
երեւելի էին , Եւ Պլատոնական ըսուա-
ծը , որ 1474^ն հաստատուեցաւ Ֆիո-
րենցա քաղաքը՝ փիլիսոփայութեան
ու իտալերէն լեզուի համար . Եւ ,
1560^ն Եւփոլի մէջ հաստատուած
բնաբանութեան ձեմարանը . Եւ ,
Բրուքսելս ըսուած ձեմարանը , որուն
վախճանն է իտալերէն լեզուն ծաղ-
կեցընել ու մաքրել . ինչպէս որ ա-
նունն ալ կը ցուցընէ , որ Բեք ըսել է .
իբր թէ անով լեզուին զուտ ալիւրը
թեփէն կը զատուի :

Եւ այդտ այսպէս նախ Խալապի
մէջ սկսան ձեմարանները , բայց Եւ-
րոպայի ուրիշ ազգերը կարծես թէ
աւելի օգտակար կերպով իրենց մէջ
ծաղկեցուցին . իսկ Խալապի մէջ ե-
ղածները աւելի անուն ունեցան՝ քան
թէ գործ :

Վաղղիացուց մէջ ձեմարաններուն

հաստատութիւնը շատ ծաղկած է .
1600^ն ատենները հաստատուեցաւ
Վաղղիա առջի ձեմարանը Սիշլիէօ
կարգինալին հրամանովը՝ գաղղիարէն
լեզուն ծաղկեցընելու համար , և շա-
բաթը իրեք անգամ կը ժողովուէին :
Վաղղիայի մէջ ուրիշ երեւելի ձեմա-
րաններն են , Եւ , Եւրճանագրութեանց
թագաւորական ձեմարան ըսուածը ,
որ 1665^ն հաստատուեցաւ Եւրոպի-
կոս Ժ. Բ. ատենը . Եւ , Վիտութեանց
ձեմարանը . Եւ , Վեղարուեստից ձե-
մարանը և այլն : Եւ որնք ամէն ալ
Վաղղիայի խաւովութե ատենը գա-
ղղեցան , բայց վերջէն Եւփոլի
Պոնափարթէ նորէն հաստատեց . հի-
մա առջինէն ալ աւելի շատցած ու
ծաղկած են , և ասոնց մէջ գլխաւոր-
ները քսան հատի չափ կան : Եւ ձե-
մարաններէն շատ երեւելի մարդիկ ե-
լեր են . ամէն տարի ալ ձեմարաննե-
րուն որոշմունքներն ու ճառերը կը
տպեն , ու մէյմէկ կամ երկերկու հա-
տոր մեծամեծ գրքեր կը հանեն :

Սպանիացուց մէջ առջի ձեմարա-
նը հաստատուեցաւ 1652^ն , բնութե
գաղտնիքները քննելու համար . աս
պատճառաւ անունն ալ դրին Դեմա-
րան սքանչելեաց բնութեան : Եւ ազ-
գը , ինչպէս որ յայտնի է , ուսման կող-
մանէ Եւրոպայի յառաջագիւտ ազգե-
րէն չըլլալով՝ իր ձեմարաններն ալ
ծաղկած չեն , ու մեծ անուն չունին :

Խիստ երկայն կ'ըլլար թէ որ ու-
ղէինք բոլոր Եւրոպայի այլեայլ ազ-
գաց ձեմարաններուն վրայ խօսիլ . այս
չափը ըսենք որ ընդհանրապէս ամէնքն
ալ նոյն անունները ունին , և բոլորին
ալ վախճանն ու կերպը նոյն է : Սիւն
աս է գիտնալու բանն որ ինչպէս վե-
րը ըսինք , Եւրոպայի մէջ ազգ մը՝
մանաւանդ թէ քաղաք մը չկայ որ
ուսումնական ձեմարան մը չունենայ :

Վեղարուեստից ձեմարան ըսելով
ընդհանրապէս աս չորս տեսակ ար-
հեստներուն համար կ'իմացուին , որ
են նկարչութիւն , արձանագործու-
թիւն , ճարտարապետութիւն , և ե-

րաժշտութիւն : Սովորաբար աս ձեմարանները երկու մաս բաժնուած են . մէկ մասին մէջ այլեւայլ պատկերներ ու արձաններ կը դրուին , մէկալ մասին մէջ աշկերտները աս արհեստները կը սորովին : Տարին մէկ անգամ մը շատ երեւելի պատկերահաններ քանի հատ որ կ'ուզեն պատկեր կը քաշեն ու հոն կը բերեն կը դնեն , և ժողովուրդը 15 օրի չափ կ'երթայ ան պատկերները տեսնելու : Ինչէ զատ՝ նոյն դպրոցին աշկերտներուն մէջ յառաջագիւտողքն ալ նոյն մէկ նիւթին վրայ մէյմէկ պատկեր կը քաշեն , ու անոնց մէջէն որունն որ աւելի աղէկ է՝ անոր մասնաւոր պարգև կը տրուի հրապարակաւ :

Ի՞նչ գեղարուեստից ձեմարաններուն հաստատութիւնը շատ աւելի առաջ է քան թէ ուսումնական ձեմարաններունը . վասն զի 1345^{ին} տեսնենք Սէնտիկի մէջ պատկերահանները ասանկ պղտիկ ընկերութի մը հաստատեր էին . քիչ մը վերջն ալ Ֆիորենցայի մէջ հաստատուեցաւ այսպիսի ընկերութիւն մը . անկէ վերջը ուրիշ տէրութիւններու մէջ ալ սկսաւ տարածուիլ աս սովորութիւնը : Հիմա Լարուպայի բոլոր երեւելի քաղաքներուն մէջ գեղարուեստից ձեմարան կայ՝ հազարաւոր պատկերներով ու արձաններով զարդարուած , շատը վարպետ պատկերահաններու ձեռագործներ : Շատ երեւելի են պատկերներու հարստութիւն կողմանէ Ֆիորենցայինը , Սուրինինը , Սէնտիկինը , Փարիզինը , և ընդհանրապէս ամէն մայրաքաղաքներուն մէջի ձեմարաններունը : Ի՞նչ ընդհանուր հասարակաց ձեմարաններէն զատ կան նաև իւրաքանչիւր քաղքի մէջ երկրորդական թանգարաններ , որոնց մէջ պատկերներ հաւաքուած են , և ժողովուրդը միշտ կ'երթայ պատկերները տեսնելու :

Լրաժշտութեան արհեստն ալ թէպէտ գեղարուեստից տակը կ'իյնայ , բայց անոր ձեմարանը բոլորովին

տարբեր է , և նկարչութեան ձեմարաններուն պէս հին ու ծաղկած չէ , հապա մասնաւոր քանի մը քաղաքներ կայ , ան ալ աւելի Իտալիայի մէջ . վասն զի խիստ յարմար են աս արհեստին Իտալացիք : Հիմակուան երեւելի ձեմարաններն են Սուրինինը , Հռոմինը , Սիլանինը , Լափոլինը և այլն : Ի՞նչ ձեմարաններուն մէջ շատ երեւելի վարպետներ կը ջանան իրենց արհեստը ծաղկեցնելու , և տէրութեան թոշակով շատ տղաք երգ ու երաժշտութիւն կը սորովին :

Ձեմարաններուն վրայ աս ընդհանուր տեղեկութիւնը տալէն ետև կը մնայ որ մեր պատուական ազգին յիշեցնենք նորէն այսպիսի ժողովներուն օգուտները , և յորդորենք որ մեր ազգին մէջ ալ մտնեն աս գովելի և օգտակար սովորութիւնները :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՋՈՒՆԻՍԵԱՆԻ ԴԻՊՈՒԱՆՆԵՐ

Տէր ու ծառայ :

ՍԱՐԴՈՒՆ մէկը իր ծառային կ'ըսէ թէ “Ղնա նայէ արևու ժամացոյցը՝ ժամը քանի է : — Բայց , պարոն , կ'ըսէ ծառան , հիմա գիշեր է : — Ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր . ճրագ մը ան ու այնպէս գնա ,” կ'ըսէ տէրը :

Ղովասան :

“Ով որ այնպիսի գովասանքներ կը լսէ որ ինքը արժանի չէ , խրատի տեղ պիտի առնու զանոնք ,” կ'ըսէր Ղարուոս Ե կայսրը :

Իգնոմիան :

ՍԱՐԴՈՒՆ մէկը այնչափ ագահ է եղեր որ կերակուրէն ետև ձեռքը աւելով կը սրբէ եղեր , որպէս զի անձեռոցը չաղտոտի :